

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

משנכנס אדר מרבין בשמחה

ואמנם 'משמחי לבי' זוהי מדרגה גבוהה של שמחה, ועל זה יש את התנאי שצריך להיות ישר כדי לזכות לזה, אבל דברי תורה משמחים גם בכל מדרגה שהיא! ורק יש הבדל איזה מדרגה של שמחה, אבל כל מי שלומד תורה זה משמח, ועוסקים בתורה בשמחה, כי זה מאד מעניין ומרתק ומשמח.

להגדיל מדרגת השמחה

השמחה הזו ששמחים בעסק התורה ובכל המצוות, זוהי שמחה שישנה גם בכל השנה, וכל ימות השנה שמחים בשמחה של מצוה, ומשנכנס אדר מרבין בשמחה' משמע שבחודש אדר מדרגת השמחה היא יותר גדולה, ואז השמחה של מצוה היא יותר חזקה ויותר גדולה מכל השנה.

וכפי הנראה זהו מפני שאדר הוא זמן של שמחה, והוא הזמן של פורים שבו הייתה קבלת התורה מאהבה – בשמחה, ומכוח זה שייך שמדרגת השמחה תהיה יותר גדולה, וזהו ענין ה'מרבין בשמחה', שהשמחה הזו שיש תמיד, תהיה עם ריבוי, כלומר במדרגה יותר גדולה.

ועל שמחה של מצוה כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות", היינו שהשמחה במצוה היא זכות עצומה מאד, ומשמע שהיא אף יותר מהמצוה עצמה.

והיינו מפני שהשמחה באה מתוך הרגשת החשיבות, שאדם מחשיב את המצוה ולכן זה משמח אותו, וזה בא מתוך הכרה פנימית שמכיר את חשיבות המצוה והמצוה, ומחמת זה הוא שמח, וזהו כבוד שמים.

מדרגות בשמחה של מצוה

ובאמת יש כמה דרגות בזה, כשאדם עושה מצוה ושמח בה, מה משמח אותו ומה היא השמחה של מצוה, ויתכן פשוט, ששמח מפני שידוע שזוכה בזה לעולם הבא, וכבר אמרו חז"ל (פסחים ח, א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, והיינו שאם מטרותו בקיום המצוה היא לשם העולם הבא, הוא גם כן צדיק גמור, אך הוא רק 'צדיק' ולא 'חסיד', מפני שעושה כן להנאת עצמו, כי הוא רוצה עולם הבא, והוא חושב על עצמו, ועושה זאת לטובתו, וזוהי מדרגה לא שלמה.

וכן כתב הרמב"ן בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, ד) על הפסוק "את משפטי תעשו וגו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ותרגם אונקלוס וחי בהון לחיי עלמא, והיינו שכונת הפסוק 'וחי בהם' הוא על חיי העולם הבא שזוכים עבור המצוות, וכתב הרמב"ן שם כי יש הרבה מדרגות בזה, לאיזה עולם הבא זוכים, וזה תלוי לפי כוונת האדם בקיום המצוות.

וכתב שם כי אם אדם עושה המצוות לשם שחר העולם הבא, אזי הוא יזכה להינצל ממשפטי הרשעים ונפשו בטוב תלין, כלומר שאכן יהיה לו עולם הבא, אבל לא במדרגה גבוהה, ויש הרבה מדרגות בעולם הבא, וכיון שהוא עושה לשם העולם הבא, הוא רק 'צדיק גמור' אבל לא יותר מזה, ויש מדרגות יותר גבוהות מצדיק, כפי שהזכרנו מדברי התנא באבות שהתחיל מ'צדיק' ואחר כך חסיד ישר ונאמן ושאר המדרגות המוזכרות שם.

ואם כן שמחה שהיא מחמת העולם הבא שזוכים עבור המצוה, אין זו מדרגה שלמה, ויש מדרגות יותר מזה, לעשות המצוות לכבוד שמים, ולשמוח בכבוד שמים! כי תכלית כל הבריאה הוא לכבוד שמים, וכמו שאמרו בסוף פרקי אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, היינו שכל העולמות, בריאה יצירה ועשייה, כולם נבראו לכבוד שמים, ואם אדם עושה בשביל כבוד שמים ושמח במה שהוא עושה כבוד שמים, זוהי מדרגה שלמה. **ובזה שייך 'מרבין בשמחה', כי יש הרבה מדרגות בשמחה, ובאדר שייך לזכות למדרגת שמחה של מצוה יותר גדולה מכל השנה, שתהיה השמחה בכבוד שמים!**

שמחה במעשים הגשמיים לשם שמים

ובאמת הרי אמרו חז"ל (אבות ב, יב) וכל מעשך יהיו לשם שמים, ופירש בזה הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) שאם אדם עושה את כל מעשיו הגשמיים לשם

כיצד מרבין בשמחה

אמרו חז"ל (תענית כט, א) משנכנס אדר מרבין בשמחה, ויש להתבונן כיצד עושים את זה, ומה הפירוש 'מרבין בשמחה'. והנה זה ודאי שאין הכוונה לשמחה סתם, שאין בה שום ענין, אלא הכוונה לשמחה של מצוה, להרבות בשמחה של מצוה, ונתבונן כיצד מקיימים את זה.

הנה שמחה של מצוה יש למשל כשעושים סיום מסכת, אבל הלא יש גבול כמה סיומי מסכתות אפשר לעשות, כי אדם לומד מה שלבו חפץ, וכמה סיומים אפשר לעשות באדר? ואם כן כיצד שייך להרבות בשמחה.

ויש עוד שמחה בפרי חדש או בגד חדש, שעל זה מברכים שהחינו, וזוהי שמחה עם ברכה, אם כן זו גם כן שמחה של מצוה, כי השמחה מביאה לידי מצוה, שמברכים ברכה מחמת השמחה.

שמחה בכל מצוה ומצוה

אבל באמת יש גם שמחה של מצוה בכל מעשה מצוה שאדם עושה, וכגון כשנוטל דינר, הרי הוא עושה מצוה של נטילת ידיים, וכשמברך אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים, זוהי מצוה נוספת, ויש שמחה בזה, שזכה לקיים שתי מצוות: כי מעשה הנטילה זה מצוה, והברכה היא עוד מצוה, ואחר כך כשהולך לאכול ומברך המוציא, זו עוד ברכה ומצוה, וכל אלו הם דברים שיש סיבה לשמח, שהוא עושה מצוה, והמצוה משמחת.

וכן בשעת התפילה, יש שמחה בתפילה, וכמו שהביא המסילת ישרים (פרק יט) בשם מדרש "כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו", והיינו שזו שמחה שזוכים להתפלל לפני מלך כזה, מלך שאין כמוהו, והמלך רוצה לשמוע את התפילה, ומתאוה לה, כמו שאמרו (יבמות סד, א) שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים.

וכך גם עסק התורה הוא מצוה ויש בו שמחה, כמו שכתוב (תהלים יט, ט) פיקודי השם ישרים משמחי לב.

אימתי התורה משיבת נפש

והנה לעיל שם (פסוק ח) כתוב תורת השם תמימה משיבת נפש עדות השם נאמנה מחכימת פתי, ואמרו על זה במדרש (ילקוט תהלים תרעד) אימתי היא תמימה בשעה שהיא יוצאה מפי תמים ואימתי היא נאמנה בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן, והיינו שמה שנאמר על התורה שהיא 'תמימה', זהו בזמן שהאדם הלומד אותה הוא במדרגה של 'תמים', כמו שנאמר לאברהם אבינו (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים, וכמו שנאמר (דברים יח, יג) תמים תהיה, וכשהאדם הלומד הוא במדרגה כזו של אמונה, אזי התורה שלו היא 'תמימה' ואז היא 'משיבת נפש' ועושה את ההשפעה.

וכן מה שכתוב עדות השם נאמנה מחכימת פתי, אימתי היא 'נאמנה'? בזמן שהאדם הלומד אותה הוא במדרגה של 'נאמן', כמו שכתוב על אברהם אבינו (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, והיינו גם כן מדרגה של אמונה, שאז התורה היא 'נאמנה' ואז היא 'מחכימת פתי'.

ונמצא ששני דברים אלו תלויים במדרגות, וצריך להיות במדרגת 'תמים' ונאמן כדי לזכות להם.

התורה משמחת בכל מדרגה

ועל דרך זה יש לומר בהמשך הפסוק פיקודי השם ישרים משמחי לב, אימתי הם משמחי לב? בזמן שהם ישרים, ואימתי הם ישרים? כשהם יוצאים מפי אדם ישר, וישרי' זוהי מדרגה נוספת, והיא פחות ממדרגת נאמן, כפי שמבואר באבות פ"ו שאמרו על העוסק בתורה לשמה: ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, הרי שהזכר ישר לפני נאמן, כי נאמן זו מדרגה יותר גבוהה שבאה אחרי זה, אבל ישר זו גם כן מדרגה גבוהה, יותר ממדרגת צדיק וחסיד שנוכרו קודם (ועיין רוח חיים באבות שם מה שביאר במדרגות אלו), וכן בתפילה אנו אומרים ויצב ונכון וקיים וישר ונאמן, ומזכירים ישר לפני נאמן כנ"ל.

שמים אזי כל מעשה שהוא עושה זה עבודת השם, וחדש שם שגם כשאדם ישן, אם הוא ישן מפני שחייב לישון, כי מחר יש יום שצריך לקיים תרי"ג מצוות, ועל ידי שישן הוא יוכל לקיים אותם בשלמות, אזי נמצאת השינה שלו עבודה למקום והוא עובד השם בשינתו.

וכשעושה לשם שמים זה גם כן תלוי מה המטרה ועם איזה כוונה לשם שמים, והעבודה השלמה היא שיעשה לא לשם העולם הבא אלא לכבוד שמים.

והנה הרמב"ם דיבר לגבי שינה, שהיא בשב ואל תעשה, וכל שכן באכילה שהיא בקום ועשה, אם אדם אוכל לשם שמים, מפני שהוא חייב לאכול, הרי הוא עובד השם באכילתו, ואם הוא אוכל בשביל התאוה אין זה אלא יצר הרע, אבל כשאוכל בשביל בריאות הגוף, **והבריאות אינה סתם מפני שרוצה להיות בריא, אלא מטרתה לעבודת השם**, אזי כמו שכתב הרמב"ם לגבי שינה שהוא עובד השם בשינתו, כך הוא עובד השם באכילתו.

ואם כן כשאדם הולך לאכול, מלבד השמחה שיש לו בזה שהוא מקיים מצוה בנטילת ידיים ובברכתה וכן בברכות הנהנין, נוסף לזה הרי האכילה עצמה גם היא עבודת השם, והיא סיבה נוספת לשמחה של מצוה!

וזהו שאמרו חז"ל (יומא ע"א, א) הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, והיינו שאם אדם נותן יין לתלמידי חכמים זה נחשב כמו ניסוך היין, כי תלמיד חכם הנוכר בגמרא, אכילתו ושתיותו הם בשביל עבודת השם, והוא עובד את השם בזה כפי שהזכרנו מדברי הרמב"ם, וכיון שהוא עובד השם עם השתייה הרי זה כניסוך היין על גבי המזבח.

וכן כתב המסילת ישרים בפרק א' שאדם שכל מעשיו לשם שמים "ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבוד בוראו", אזי "הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו", והביא על זה מה שאמרו חז"ל (חולין צ"א, ב) בענין אבני המקום שלקח יעקב אבינו ושם מראשותיו, מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד והייתה כל אחת אומרת עלי ניח צדיק ראשו, והיינו מפני שיעקב אבינו ישן לשם שמים וכנייל מדברי הרמב"ם, וכיון שכן, כאשר האבן משמשת אותו היא מתקדשת בזה, כי היא משמשת לעבודת השם, והוא מקדש את האבן, ולכן ביקשו כל האבנים להיות תחת לראשו, להתעלות ולהתקדש בזה.

באדר החיוב גדול יותר מכל השנה

ואם כן זהו ענין המרבין בשמחה בחודש אדר, שכל מעשי המצוות שיש סיבה לשמח בהם (ובכללם המעשים הגשמיים כשהם לשם שמים) יהיו בשמחה יותר גדולה, עם שמחה בכבוד שמים.

ולפי זה אם יש ביטול תורה באדר הרי זה ההפך לגמרי, כי בחודש אדר מרבין בשמחה של עסק התורה בשמחה, וביטול תורה הוא ההפך הגמור, ולא שייך שיהיה ביטול תורה! כמוכּוּן, כל אחד לפי כוחו כמה שהוא יכול.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, טז) כתב עוד "כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה", והיינו שככל שהמצוה היא יותר גדולה, כך העונש על ביטולה גדול יותר, ומביא למשל ממצוות פסח ומילה, שהן מצוות עשה, ומי שמבטל אותן, למרות שהוא רק בשב ואל תעשה שאינו מל ואינו מקריב קרבן פסח, עונשו כרת, והוא דבר מיוחד במצוות פסח ומילה שיש כרת על שב ואל תעשה, מפני שהן מצוות גדולות מאד, ולפי גודל המצוה יגדל העונש.

ואם כן מכיוון שבאדר המצוה יותר גדולה שהתורה והמצוות יהיו בשמחה, אם זה חסר זה באמת דבר מאד מפחיד, כי זה זמן של 'מרבין בשמחה' שצריכים להרבות בו בשמחה של מצוה, ואם השמחה של מצוה אינה יותר מאשר כל השנה, הרי לא מקיימים את מה שחייבים. ואמנם החיוב הוא לכל אחד לפי כוחו, אך זהו החיוב, ורק מי שאינו יכול, ואין בכוחו להתרכז להגיע למדרגת שמחה יותר גדולה, אזי אינו חייב על מה שאינו יכול.

ועל כל פנים ענין המרבין בשמחה הוא להרבות בשמחה של מצוה, שהשמחה ששמחים כל השנה בתורה ובמצוות תהיה במדרגה יותר גדולה, עם שמחה בכבוד שמים שיש בזה!

פורים זמן קבלת התורה מאהבה

ונדבר עתה בנוגע לפורים, הנה בימי הפורים יש מצוות: מקרא מגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים, וסעודת פורים, וחייב איניש לבסומי בפורי'א, להיות בשמחה. אך יש שתי טעויות גדולות מאד שנשתרשו בפורים.

הא' הוא ענין לימוד התורה בפורים, יש כאלה שחושבים שפורים הוא זמן שאפשר להתבטל בו, וכאילו שאין חיוב של תורה בפורים. אך לא יכול להיות דבר כזה, וכי בפורים יש היתר של ביטול תורה? הלא אדרבה, מסתמא החיוב יותר גדול בפורים, כי הוא זמן שבו קיבלו את התורה מאהבה, כמו שאמרו (שבת פ"ח, א) הדור קיבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קיימו וקיבלו היהודים – קיימו מה שקיבלו כבר.

ואמרו בגמרא שם כי בקבלת התורה במעמד הר סיני "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם", ופירש המהר"ל (תפארת ישראל פרק ל"ב) שאין הכוונה כפשוטו שכפה את ההר כגיגית, אלא הכוונה שהייתה כפייה שכלית, שהיו כמוכרחים מצד שכלם לקבל את התורה, כי הבינו שבלי התורה חס ושלום "ישם תהא קבורתכם", וזה נקרא מיראה, שקיבלו מיראה.

ואמנם מסתמא לא כל ישראל היו כך, וכי משה רבינו גם כן קיבל בכפייה ולא מאהבה? והאם אהרן וחור ויהושע והזקנים היו צריכים לכפיית ההר כגיגית? לא מסתבר, אלא מדברים על כלל הציבור, שהציבור בכללו, רוב הציבור ואולי מיעוט הציבור, היה אצלם קבלת התורה כמו כפייה, שהבינו שאין ברירה ומוכרחים לקבל את התורה, שבלי זה לא כדאי, וזהו קבלה מיראה ולא מאהבה, ואילו בימי אחשוורוש חזרו וקיבלוה מאהבה, וכמו שפירשו רש"י ותוספות שם מאהבת הנס שנעשה להם.

נמצא אם כן, שפורים הוא זמן של קבלת התורה, כמו שבועות, ועוד יותר, כי בשבועות היה קבלת התורה מיראה ובפורים קיבלוה מאהבה, והרי יודע שהשפעת הזמנים חוזרת בכל שנה, כגון בפסח, ובכל שלושת הרגלים, חוזרות ההשפעות שהיו פעם באותו הזמן, וכיון שבפורים הייתה השפעה של תורה, בקבלת התורה מאהבה, הרי ההשפעה חוזרת בכל שנה בפורים, שהוא זמן המסוגל לזכות להצלחה בתורה, ואפשר לזכות בו לתורה מאהבה – עם שמחה! ואם כן איך שייך שיהיה ביטול תורה בפורים, הרי לא יתכן דבר כזה, כי הוא זמן המסוגל להצלחה בתורה, ובודאי שיש החיוב לעסוק בתורה.

ושמעתי שגם היו רבים שראו ישועות בזה, שהיו זקוקים לישועה, ועל ידי ההתמדה בתורה בפורים זכו לישועה.

ואמנם בפורים גם טרודים במצוות היום, ויש זמנים לזה, אבל בזמן שאפשר ללמוד אין שום היתר לביטול תורה, והוא זכות גדולה וחיוב גדול יותר מכל השנה. זהו ענין לימוד התורה בפורים.

חומר פגיעה בין אדם לחברו בפורים

ויש ענין נוסף, שבפורים יש כאלה שאם יש להם איזה קפיא על מישהו ורוצים לצער אותו, מחכים לפורים ואז עושים כתבה על 'עיתון קיר' או סתם לצינות על חשבונו, וחושבים לשמח את הציבור בזה, שתהיה 'שמחת פורים', ולפעמים עושים הצגה ולוקחים מישהו, אדם חשוב או פחות חשוב, ועושים עליו בדחנות. ואני יודע מעשים שהיו, שהמצואות הייתה שכל אלו שעסקו בזה נענשו בצורה משונה מאד, **אלו שעסקו בפורים בליצינות או סתם נקמה עם חשבונות לפגוע במישהו, נענשו בצורה משונה מאד רח"ל.**

וההפך, הרי פורים הוא זמן של אהבת הבריות ומשלוח מנות איש לרעהו, וידוע הרמז (מתיקוני זוהר) פורים כפורים, כלומר שיום הכיפורים הוא 'כפורים' כמו פורים, והיינו שפורים הוא יותר מיום כיפור ונכמו שאמרו קטן נחלה בגדול. תענית ז' ע"א, ויש ביאורים למה זה כך, אך על כל פנים כך כתוב, שכמו שביום כיפור אדם מקבל התעלות ומדרגה יותר גדולה על ידי התשובה והצום, כך גם בפורים אדם מקבל עוד מדרגה, יותר מאשר ביום כיפור!

ואם כן בזמן שאפשר לזכות למדרגות מיוחדות כאלה, וכי שייך לעסוק בדברים שהם נגד השכל ונגד הדין, נגד המידות הטובות? הרי פשוט שלא יתכן דבר כזה. פורים הוא זמן של הנהגות מיוחדות בין אדם למקום ובין אדם לחברו בצורה מעולה מאד, וזהו החיוב בפורים, והציבור לא כולם יודעים את זה, אך מי שיודע ואנו שכבר יודעים – אשרינו מה טוב חלקנו, ובעזרת השם נזכה כולנו לקיים את מצוות הפורים כמו שצריך ונזכה לברכה והצלחה.

מכתב רבינו שליט"א מערב פורים תשס"א

ההכרה בחובת לימוד התורה בכל עת, וגם בימים שהשמחה בהם מצוה, מוכרחת היא לכל מי ששאיפתו לעלות במעלות התורה, כי רק בזה אפשר לזכות למעלות התורה כראוי.

אשרי מי שישב אל לבו הכרה זו ויתאמץ ללכת בה

. י. גרשון אדלשטיין

להקדשה והשתתפות בסדר לימוד בליל פורים ניתן לפנות ל-0527103533 או 026661559 [מענה ממוחשב] ולקבלת פרטים במייל ke026661559@gmail.com

לעילוי נשמת הרב ישראל אפרים בן הר"ר צבי שמענא זצ"ל נלב"ע י"ג אדר תשס"ז - תנצב"ה ולע"נ הבה"ח מיכאל ז"ל בן הר"ר פנחס דוד שמענא שיבלחט"א נלב"ע שושן פורים תש"ע - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית מרת חיה ורדה ציפורה פולק ע"ה בת רבי ישראל משה זצ"ל נלב"ע ח' באדר תש"פ - תנצב"ה